

Gradual III. d. 182 Arhiva HAZU iz 14./15.
stoljeća: istraživanje konteksta nastanka i mjesta
uporabe srednjovjekovnog glazbenog kodeksa u
okviru misnog bogoslužja zagrebačke crkve

Tea Kulaš, mag. mus., mag. musicol.

Mentorica: nasl. red. prof. dr. sc. Hana Breko Kustura

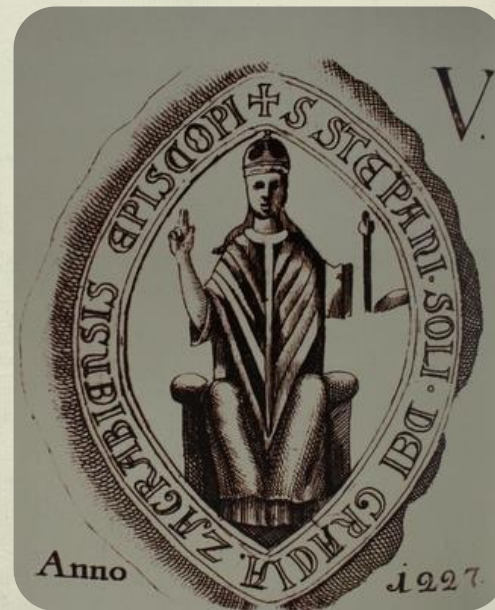
Povijesni kontekst: Zagreb i zagrebačka biskupija

- osnutak zagrebačke biskupije: 1087./1094. godine (sv. Ladislav, mađarski kralj)
- prvi zagrebački biskup Duh: liturgijska djelatnost na temelju glazbenih kodeksa s mađarskog područja
  - od osnutka do 1180. godine – sufragan mađarske nadbiskupije Ostrogon
  - od 1180. godine pod jurisdikcijom južnomađarske metropolije Kaloča

- kulturni i vjerski napredak
- razvitak školstva

biskup Stjepan II. (1225.-1247.)

- dolazak crkvenih redova
- gradnja samostana
→ žarišta kulture, središta za obrazovanje, znanost i pismenost
- Katedralna škola
- bogat glazbeni život prvostolnice

Zagrebački obred: *ritus et consuetudo almae ecclesiae zagrabiensis*

- sedam stoljeća tradicije: do dokinuća 1788. godine – Maksimilijan Vrhovac
- mađarski temelji
- novi elementi specifični za Zagreb
- uvezeni kodeksi:
  - *Sakramentar svete Margarete* MK ZN MR 126
  - *Agenda pontificalis* MK ZN MR 165
  - *Benedictionale* MK ZN MR 89

Missale Zagradiense

(franjevački samostan u Güssingu, Gradišće, 1/43)

- nastao prije 1230. godine
- najstariji poznati relikvitar liturgije i glazbe pisan u Zagrebu
- upotreba u bogoslužju srednjovjekovnog zagrebačkog obreda
- slavlje patrona zagrebačke biskupije: sv. Stjepana, te kopatrona sv. Ladislava i sv. Emerika
- naknadno unesene marginalije

Reforma biskupa Augustina Kažotića (1301.-1322.)

- reformacija crkvenog pjevanja
- inovacije u repertoaru
- novi raspored iznošenja pjevanih brojeva
- utemeljenje katedralnog skriptorija
  - do kraja 14. st. oko 100 rukopisa
  - katalog repertoara:
oslanjanje na usmenu predaju

Gradual III. d. 182 Arhiva HAZU

- pergamena
- suvremeniji kožni uvez, metalne kopče
- nepotpun kodeks
  - pojedinačne folije
  - dio temporala (od prve nedjelje Adventa do završetka aleluja stiha treće nedjelje nakon Duhova)
  - dio sanktorala
- 90 listova, 13 svezaka (većinom kvaternioni)
  - temporal
  - sanktoral
  - kyriale
  - sekvencijar
  - procesija blagdana Svijećnice
  - *Commune sanctorum*
  - zavjetna misa (*Missae pro sponsis*)

Mjesto nastanka rukopisa?

- inventar graduala
- rekonstrukcija kalendara sanktorala
- istaknuta svetačka imena
- višeslojni utjecaji:

sanktoral:

- mađarski
- franačko-galijski
- akvilejski i sjevernotalijanski
- standardni rimski sloj svetaca
- njemački

sekvencijar:

- mađarski
- francuski
- talijanski
- engleski
- njemački
- Notkerove (St. Gallen)

→ vlastita regionalno-lokalna pripadnost

Ostrogon vs. Zagreb

- različiti tretman svetačkih slavlja
- Ostrogon: utjecaj reda sv. Pavla Pustinjaka
- Zagreb: utjecaj reda dominikanaca
  - mučenik sv. Petar: ne-biblijski aleluja stih *Martyr Petre sidus vespertinum*
  - blaženi Augustin Kažotić
- Zagreb: bogati kult Blažene Djevice Marije

Marginalije

Joana Skalčice

Jo. Andreas Prokoll Sum posesor huius
Schauatta coh.

Gradualis
Antiphona
Iamnis

Aleluja stihovi u temporalu

- velik dio kodeksa nedostaje
- moguća analiza aleluja stihova nedjelja nakon Duhova
- usporedba s repertoarom rukopisa:
  - *Graduale Strigoniense* (Bákocz)
  - kodeksima austrijskog podrijetla
  - Misalom MR 70 Metropolitanske knjižnice u Zagrebu

Nedjelje nakon Duhova

Zagreb

7. *Ommes gentes*

20. *Laudate Dominum*

21. *Dextera Dei*

22. *Qui confidunt in Domino*

23. *De profundis clamavi*

Ostrogon (*Graduale Strigoniense*)

7. *Magnus Dominus*

20. *Dextera Dei*

21. *Qui confidunt*

22. *De profundis clamavi*

23. *Qui sanat contritos*

Gradual III. d. 182

MR 70

**Graduali austrijskih augustinaca (St. Florian,
Seckau, St. Pölten, Katedrala u Salzburgu)**

St. Peter, Salzburg

1. <i>lacuna</i>	1. <i>Domine deus meus</i>	1. -II-	1. -II-
2. <i>lacuna</i>	2. <i>Deus iudex justus</i>	2. -II-	2. -II-
3. <i>Deus iudex justus</i>	3. <i>Diligam te domine virtus mea</i>	3. -II-	3. -II-
4. <i>Diligam te domine virtus mea</i>	4. <i>Domine in virtute tua</i>	4. -II-	4. -II-
5. <i>Domine in virtute tua</i>	5. <i>In te domine speravi</i>	5. -II-	5. -II-
6. <i>In te domine speravi</i>	6. <i>Omnes gentes plaudite manibus</i>	6. -II-	6. -II-
7. <i>Omnes gentes plaudite manibus</i>	7. <i>Eripe me de inimicis</i>	7. -II-	7. -II-
8. <i>Eripe me de inimicis</i>	8. <i>Te decet hymnus + Replebimur</i>	8. -II-	8. -II-
9. <i>Te decet hymnus + Replebimur</i>	9. <i>Attendite popule meus</i>	9. -II-	9. -II-
10. <i>Attendite popule meus</i>	10. <i>Exultate d. + Summite psalmum</i>	10. <i>Exultate deo</i>	10. -II-
11. <i>Exultate deo adiutori</i>	11. <i>Domine deus salutis</i>	11. -II-	11. -II-
12. <i>Domine deus salutis</i>	12. <i>Domine refugiam factus es</i>	12. -II-	12. -II-
13. <i>Domine refugiam factus es</i>	13. <i>Venite exult. + Preoccupemus</i>	13. <i>Venite exultemus</i>	13. -II-
14. <i>Venite exultemus Domino</i>	14. <i>Quoniam Deus magnus</i>	14. -II-	14. -II-
15. <i>Quoniam Deus magnus</i>	15. <i>Domine exaudi orationem</i>	15. <i>Paratum cum meum</i>	15. -II-
16. <i>Domine exaudi orationem</i>	16. <i>Laetatus sum + Stantes erant</i>	16. <i>In exitu Israel</i>	16. -II-
17. <i>Paratum cor meum</i>	17. <i>Qui confidunt in Domino</i>	17. <i>Dilexi quoniam</i>	17. <i>Qui timet Dominum</i>
18. <i>In exitu Israel</i>	18. <i>Qui timet Dominum</i>	18. <i>Laudate Dominum</i>	18. <i>Dilexi quoniam</i>
19. <i>Dilexi quoniam exaudivit</i>	19. <i>Dilexi quoniam</i>	19. <i>Dextera Dei</i>	19. <i>Laudate Dominum omnes</i>
20. <i>Laudate Dominum omnes</i>	20. <i>Dextera Dei</i>	20. <i>Qui confidunt in Domino</i>	20. <i>Dextera Dei</i>
21. <i>lacuna</i>	21. <i>Qui sanat contritos</i>	21. <i>De profundis</i>	21. <i>Qui confidunt in Domino</i>
22. <i>Qui confidunt in Domino</i>	22. <i>De profundis</i>	22. <i>Lauda anima mea</i>	22. <i>De profundis</i>
23. <i>De profundis clamavi</i>	23. <i>Lauda anima mea</i>	23. <i>Qui sanat contritos</i>	23. <i>Lauda anima mea</i>

Zaključak

- velika kulturno-povijesna vrijednost Graduala III. d. 182
- zagrebačka provinijencija i uporaba
- rukopis omogućava rekonstrukciju napjeva i proučavanje izvedbene prakse u zagrebačkoj stolnici
- pruža uvid u tradiciju misnog bogoslužja nadbiskupije Kaloča

Daljnje perspektive istraživanja...

- usporedba melodijskih varijanti aleluja napjeva te repertoara sekvenci mađarskih i hrvatskih kodeksa
- identifikacija kyrialala
- preciziranje posebnosti obreda zagrebačke crkve

Hvala na pozornosti!

Tea Kulaš
tea.kulas1@gmail.com